

L'ESPLENDOR CORPORATIU EN LES CIUTATS CATALANES DEL SEGLE XVI. L'EXEMPLE DE LLEIDA

Maria José Vilalta

LA DEFINICIÓ D'UNA SOCIABILITAT CORPORATIVA

Quan es proposa el terme *corporació* per referir-se a una forma de sociabilitat pròpia de la gent de l'Antic Règim europeu, hom pot pensar, de manera immediata, que s'està parlant d'una de les expressions públiques de la vida dels menestrals. Aquesta seria una visió limitada i parcial. Si es dóna un pas endavant i es comença a reflexionar a partir d'allò que signifiquen les paraules, es veurà que una corporació és un grup organitzat de persones, lligades entre elles per una comunitat de regles, d'obligacions, de privilegis, d'interessos i que aquesta mena de lligam pot interessar bona part de la ciutadania per molt diverses raons.

Els estudis d'història social europea es troben farcits de planes on s'analitzen les peculiaritats, utilitats i significat que per als treballadors artesans o manufacturadors van tenir les diferents formes d'associacionisme vinculades al món del gremi o a les corporacions d'oficis, establertes de maneres enormement variades arreu i amb preocupacions normatives molt diverses, malgrat compartir sempre uns fonaments comuns com són els que imposa l'evolució del teixit productiu europeu, des del primer gran esclat d'auge urbà als temps del gòtic, fins bastants dècades després de l'embranchida industrialitzadora. La rellevància d'aquesta empremta deixa en clarobscur el fet que els artesans no són els únics que, a l'empara del sentiment de grup, promouen maneres de protegir-se, tant de la resta de

veïns, com també d'altres treballadors ocupats en oficis diferents del propi. La realitat de les ciutats europees de la primeria de l'època moderna deixa entreveure que tothom cerca maneres de definir territoris, de delimitar diferències, de cercar senyals d'identitat que serveixin per deixar ben clar el lloc que cadascú ocupa en el teixit social. I és que, en una societat de privilegis, tothom vol assolir la manera de gaudir d'algun espai privilegiat i, si l'accés no és fàcil o resulta senzillament impossible, es troba la manera d'articular-lo de nova planta. En aquest sentit, analitzar el conflicte social no pot prescindir de cercar una interpretació de la manera com la gent assumeix les desigualtats i com les posa públicament de manifest.

Va ser Witold Kula qui va sentenciar que "*en una sociedad corporativa, sólo se es miembro de la sociedad en calidad de miembro de una corporación*"¹ Aquesta contundent afirmació pot semblar exagerada, però si es mira bé és una realitat comuna i quotidiana a l'Antic Règim europeu. La pintura d'època ha llegat nombroses representacions de desfilades i processons on l'escenificació de la jerarquia, de la diferencia, d'un ben definit concepte d'ordre s'imposa en la vida als carrers. En el mateix sentit, hom pot resseguir la infinitat de polèmiques i picabaralles recollides en la documentació conservada sobre la tasca d'institucions locals relacionada amb la manera com s'organitza una rogativa pública al carrer en temps de pesta, de calamitat o per demanar bon temps, com s'ordena un seguici per rebre algun visitant il·lustre, quins singulars i, de vegades, ben estrambòtics privilegis demana algú per exhibir-se en els espais compartits de la vida social en funció d'alguna reclamació de drets, lligats a la pertinença a una o altra corporació organitzada i legitimada en l'ordre de la comunitat. A Lleida, aquesta realitat es converteix en una habitud de convivència que, més enllà de les singularitats locals, reflecteix una necessitat comuna en organitzacions socials coetànies i mostra una de tantes vies de com es va fer consolidar la llarga persistència del feudalisme. Cal analitzar, per tant, en primer lloc, les evidències locals i deixar per al final la reflexió de més ample abast sobre les seves implicacions.

---

1. Witold KULA, *Teoría económica del sistema feudal*, Siglo XXI, Buenos Aires, 1974, p. 89.

A LLEIDA, CORPORACIONS PER A TOTS

En 1510, any en què s'apliquen les crucials reformes que Ferran II estableix en el govern dels municipis, estudiades per Jaume Vicens Vives, arrela a la ciutat un esperit, impulsat per les autoritats del Principat, que engresca tota la ciutadania a vincular-se a un o altre col·lectiu, professional o no, com a senyal d'identitat i com a garantia d'enquadrament social correcte i de continuïtat de grup. Alguns ja ho han fet amb anterioritat. Els beneficiats i porcioners de la Seu funden, en 1478, la *Confraria de Santa Maria l'Antiga i de Sant Salvador*, exclusiva per a clergues de la catedral. Més tard, cavallers, mercaders, corredors, llauradors, menestrals i, també, els estrangers, es reuneixen en gremis o confraries, algunes de les quals es reordenen a partir d'una arrel antiga, altres responen a noves necessitats i, en totes, s'inicia el desplegament de les normatives i ordinacions per regular les diverses pautes associatives de què es dota cada diferent agrupament. Aquest és un puntal essencial per entendre el procés.

La darrerria de l'Edat Mitjana coincideix amb un període de desordre social i econòmic. La necessitat d'impulsar canvis que reordenin els poders per millorar l'eficàcia de la gestió d'allò públic obre nous espais de participació i, per ser-hi present, cal articular una ferma voluntat i mentalitat per immiscir-se en l'espai dels privilegis. Ésser noble o senyor de la terra ja no és l'única adscripció que permet a les persones l'exercici del poder. En poc temps, la participació dels més enlairats d'entre els estaments populars, ja mercaders i lletrats en la mà mitjana, ja artesans i pagesia en la mà menor, obliga a decidir quins d'entre ells poden accedir al poder, i cal aconseguir-ho no sols per la via de l'exhibició pública de suficients disponibilitats econòmiques, sinó també a través de demostrar que es pertany a alguna forma d'entitat privilegiada que encercli noves formes de diferència. S'empeny, així, amb força innegable la tasca de definir qui és qui dins cada classe social i la manera d'expressar-ho públicament qualla en corporacions variades.

CAVALLERS

Els primers que ho practiquen són els nobles. Ferran II crea, en aquest any de 1510, el cos de cavallers i gentilhomes, sota patronatge de sant Jordi, semblantment a altres ciutats catalanes, Barcelona entre elles. D'a-

questa inicial organització, en deriva la participació preeminent de la mà militar o estament noble en el govern municipal i la vinculació de joves de la noblesa lleidatana, com Joan de Santcliment o Galcerà de Remolins, a la guàrdia reial, servei que, evidentment, amplia la xarxa de relacions dels nobles locals amb els del Principat. Aquesta projecció exterior enforteix llur protagonisme en la vida política de la ciutat i, alguns anys després, el 10 d'abril de 1553, la rellevància social assolida els porta a instituir la *Confraria del gloriós Senyor Sant Jordi dels cavallers i gentils homens de la ciutat de Leyda*, acte celebrat a la sala capitular del monestir de la Santíssima Trinitat, situat als afores de Cappont. En tal sessió, acorden dotar-se d'una eina legal de protecció i, posats a la feina, redacten uns estatuts al més clàssic estil cavalleresc, seguint les pautes d'allò que s'estava fent en altres ciutats de la Monarquia, adaptades, però, als antics costums lleidatans. Amb tota pompa, luxe i solemnitat, la cerimònia de jurament se celebra la vigília del sant patró a l'església de Sant Joan, situada al centre neuràlgic de la vila. Hom pot imaginar fàcilment l'espectacle públic inherent a una tan contundent escenificació, primer al carrer i després en recinte sagrat, del poder dels nobles sobre la resta de la població.

A partir d'aquest moment, el bo i millor de la senyoria de la ciutat i dels encontorns s'adscriu a la confraria, com a emblema de dignitat col·lectiva i encuny de privilegi social. Cal tenir present que la introducció de la insaculació al govern municipal, com explica Antoni Passet, va limitar el poder arbitrari i complet dels senyors sobre la vida urbana i obre portes a nous protagonistes. Es fa imprescindible, per tant, exhibir la persistència de les senyes d'identitat ancestrals per justificar decisions polítiques importants en el Consell Municipal; per relacionar-se amb els membres d'altres germandats nobiliàries foranes; per participar en actes protocol·laris reservats a uns pocs, com la rebuda de Felip II en 1585; per continuar organitzant torneigs d'ambient medieval al "reng de junyir" —espai públic d'entrenament per a les arts de cavalleria— i, també, per fomentar, de retruc, enfrontaments —especialment virulents a la primèria de segle— entre grups, clans o llinatges rivals, amb els consegüents aldarulls entre bàndols, protegits tothora per la impunitat que llur estatut com a privilegiats els atorgava. A l'igual que les corporacions gremials, el segle XVI és el de màxima esplendor i poder. A mitjan segle XVII, però, la noble germandat entra en declivi fins al punt que,

un cop finida la guerra dels Segadors, ja no es troba constància de la seva presència.

MERCADERS

Els segons a participar d'aquest esperit són els mercaders. Ja des de la darrerria de l'Edat Mitjana, es recullen normatives adreçades a regular curosament els intercanvis. Del 1436, es conserven al llibre de *Cerimonial Antich*, els *Capítols dels drets de les entrades y les exides*, document de caràcter clarament proteccionista que regula detalladament els vincles amb tots i cada un dels centres de comerç veïns (Aragó, València, Mallorca, fires de Catalunya, Comtats de Rosselló i Cerdanya i Castella) i les normes sobre allò que cal fer amb l'enorme diversitat de béns que són objecte de transaccions diverses. Es perceben clarament dues necessitats: reemprendre els tràfics mercantils a un ritme semblant a aquell de temps antics –ja esmorteït, però encara present en la memòria– i protegir els encarregats de dur-los a terme. Aquests darrers, situats al Consell Municipal en la complicada posició de ser la mà mitjana, reben, també, el vist i plau reial per poder fundar una institució pròpia destinada al redreç de la mercaderia, usant un model d'origen medieval, el *Consolat de Mercaders*, institució amb un consistent arrelament a tots els territoris de la Monarquia dels Àustria on s'expandeix activitat comercial, com és el cas de Sevilla o Burgos.

El 30 de juny de 1510, des de Montsó, el rei Ferran concedeix privilegi als paers i Consell General per tal que facin elecció de quatre cònsols: el primer, un militar o ciutadà honrat; el segon, un mercader honrat o botiguer de draps de llana i de seda o droguer “que no face res de ses mans”; el tercer, un mercader que faci de jutge d'apel·lació; i, el quart, un altre mercader per a “deffenedor de la mercaderia”, tots ells amb un mandat encomanat per temps de dos anys. L'elecció d'aquests representants es fa pel sistema d'insaculació i el jurament del càrrec té lloc davant del veguer (o el seu lloctinent), el batlle i l'escrivà major de la Paeria. Com detalla Josep Tortosa, els quatre cònsols assumeixen tota la responsabilitat i vigilància sobre qualsevol afer relacionat amb els intercanvis. Per dessota, la qüestió principal que impulsa l'articulació d'aquest organisme té a veure, amb especial incidència, d'una banda, amb el comerç de productes

bàsics per a la subsistència i amb els tràfics de cereals entre diferents viles i variades institucions, fent un esforç legislatiu per regular els perllongats litigis entre la Bladeria de la Paeria i el Capítol de la Catedral, primer productor de la ciutat, i, d'una altra banda, amb la compra-venda de ramats que assegurin el proveïment de llanes, pells i carns. A més, es regulen les activitats de mercaders, marxants, traginers, corredors –aquests darrers agrupats, de manera diferenciada, en la *Confraria de la Mare de Déu dels Angels*– i tota professió relacionada amb els afers mercantils

Josep Lladonosa, en interpretar el paper i significat del Consolat lleidatà, que es deslliga de les institucions barcelonines, introdueix el dubte sobre la seva eficàcia en el sentit de ser una eina usada per promoure una mena de “particularisme occidental”. Aquesta seria una visió carregada d'un cert anacronisme. La cosa és que la creació d'aquesta institució respon, primer, a aquesta mena de necessitat de corporativisme i protecció en el terreny d'allò que és important per a la mentalitat de la gent del moment, és a dir, cal suposar que els enriquits mercaders difícilment poden admetre ser menys que els antics cavallers. Però també, de manera paral·lela, s'ha de tenir present que, en una època de gran desplegament de les xarxes comercials i de revolució dels preus, serveix per protegir aferrissadament –a la manera de normativa de proteccionisme econòmic– unes activitats mercantils en cert declivi, impossibilitades de competir amb l'allau d'intercanvis vinguts de fora i mancades del suport d'una producció pròpia que, més enllà de les necessitats internes dels ciutadans, fos mínimament atractiva per a altres possibles compradors. La situació de la manufactura local i les estretors en els mercats de proveïment alimentari en un segle tan carregat de desastres demostra que l'articulació d'una teranyina de protecció és imprescindible si es pretén mantenir una mínima espurna d'esperit mercantil, màxim quan algunes de les persones que s'han enriquit amb el comerç, l'abandonen i passen a ocupar llocs de preeminència en el govern polític de la vila. De resultes d'aquest ambient, a les acaballes de segle, gairebé a destemps i emprant el model de les antigament instituïdes en el Principat, es decideix fundar la *Taula de Cambis i Depòsits de la ciutat de Leyda* autoritzada a les Corts de Montsó de 1585, instal·lada des de 1588 al Palau de la Paeria i anunciada amb pompa amb una singular inscripció en pedra a la façana l'any 1589.

PAGESOS

De l'afany de reglaments i protecció no en queden exempts els agricultors. És una manera, també, d'assolir una clara diferenciació entre llauradors –propietaris o arrendataris ben consolidats per petites que fossin les parcel·les– i jornalers –assalariats, sovint immigrants, vivint en condicions de pobresa absoluta. Que els pagesos de la ciutat es preocupin de fundar corporacions demostra, més que en cap altre cas, la importància social de sentir-se protegit per una institució reguladora de drets i privilegis. Gairebé no se sap res del funcionament d'aquestes confraries. Els vilatans que es dediquen a les tasques agrícoles són tan nombrosos que no n'hi ha, ni tan sols, una d'exclusiva. Enric Mut i Remolà documenta la creació de la primera, la de “*Macips de ribera e lauradors*” en 1390 i Josep Lladonosa explica que se n'estableix una per parròquia i que es preocupen amb molta cura dels assumptes de pietat. És significatiu, en aquest sentit, que totes les germandats camperoles portin amb molta més ostentació una advocació religiosa que les de mercaders o artesans. A Lleida, l'any 1587, s'aproven els estatuts que unifiquen llauradors i hortolans i s'afegeixen a les ordinacions de la *Confraria de la Mare de Déu dels Pagesos*, amb seu a Sant Llorenç, el barri més pagès de la ciutat.

La qüestió crucial se centra en el fet que l'agricultura és una ocupació i una preocupació per a tota la ciutadania de la vila, des dels privilegiats, propietaris de les millors terres, fins a artesans que complementen els guanys en les tasques mecàniques amb el treball agrícola, passant per tot l'ample espectre de la pagesia. Aquesta rellevància fa que les inquietuds per l'ordenació dels arrendaments, la distribució dels recs i la vigilància de l'horta s'entenguin com d'interès propi per a tothom. Per tant, el Consell Municipal dedica una part important de les *Ordinacions Municipals* de 1559 a deixar ben regulat el “ban de la guarda” o “ban de l'horta”, conjunt legal imprescindible per a la defensa de “llauradors, vinyadors i altres generos” i de llurs propietats, animals, cultius i drets de regatge, aspecte aquest darrer que omple de plets les relacions de la Paeria de Lleida amb els pobles de la rodalia, amb institucions com el Capítol de la Catedral, amb les senyories feudals i amb els interessos i necessitats dels particulars.

Els camps, principal sector productiu i laboral de la ciutat, es fan fàcilment escàpols a qualsevol intent de guàrdia. Misèria, delinqüència i marginalitat troben un bon aixopluc i una bona font de proveïment alimentari

gratuït, gràcies a furts i robatoris, a l'horta que envolta les muralles. Si aquesta no es protegeix amb eficàcia, mai no pot arribar a haver pau a l'interior perquè la gent es queixa i es neguiteja i, per això, la legislació dictada per garantir i preservar la vigilància als camps no pot rebre altre qualificatiu que el de contundent. Les autoritats municipals saben prou bé el que s'hi juguen i els camperols –independentment de la seva posició i preeminència– exigeixen ordre i protecció perquè les collites són migrades, s'aconsegueixen amb feixucs esforços, són imprescindibles per al sosteniment de tota la població i, en conseqüència, cal arrecerar-les dels persistents pillatges de rodamóns, lladres i tota mena de *vagamundos*.

ARTESANS

Tradicionalment, quan es pensa en corporacions, confraries, germanats, guildes, gremis o qualsevol altra forma organitzativa similar, hom fa tothora una relació directa amb els artesans. Ha quedat prou clar que ells no són els únics. Per tant, la primera qüestió important a destacar és que l'esperit que impulsa la gent a associar-se per defensar-se i diferenciar-se no és, ni de bon tros exclusiu dels treballadors manufacturadors: cal considerar-lo com una necessitat col·lectiva. La segona puntualització significativa és que, òbviament, els menestrals són els qui més en funden –sovint, una per ofici o per uns pocs oficis del mateix ram– i més en depenen, no tan sols en l'aspecte de defensar privilegis i elements diferenciadors, sinó, i molt més important, perquè el conjunt de llur exercici professional està pautat per les normes de producció i comercialització que les ordinacions de cada corporació d'ofici manen. En aquest sentit, els artesans de Lleida no en són una excepció.

La majoria dels estudiosos que han intentat investigar la vida gremial a la Lleida moderna han acabat admetent que els arxius de la ciutat aporten poca informació sobre ordinacions d'oficis. Això, més enllà de raons lligades a les anades i vingudes de les restes documentals del passat, té una explicació social i econòmica prou clara. Als inicis dels temps moderns, els signes evidents de vitalitat i recuperació després dels llargs estralls de la Baixa Edat Mitjana impulsen, com explica Àngel Rodríguez, les autoritats municipals de la Monarquia a compilar antigues normes i promulgar noves disposicions encarades a facilitar el correcte regiment dels afers comunitaris. A la capital del Segre, es pot observar que, en absència d'un

teixit productiu i comercial prou sòlid, la Paeria assumeix la funció de reglamentar la vida pública.

Quan s'analitzen detalladament les *Ordinacions Municipals* de 1559, s'observa que el gruix de les normes es refereixen a elaboració de béns i intercanvis. Pel que fa al primer aspecte, es troben els *Capítols i ordinacions dels oficis y altres arts*. No es tracta, ni de bon tros, d'una reglamentació exhaustiva per a tots els quefers presents a la vida laboral del municipi, sinó tan sols una selecció que, probablement, fa referència a alguns dels que més feinegen o els més relacionats amb la possibilitat de gravar indirectament l'activitat mercantil. Així, es deixa constància de treballs com moliners d'oli, moliners de farina, hostalers, carnicers, pescaters i pesadors del peix, corredors, forners, pastadors, sabaters, especiers i cerers, ferrers, manescals, tintorers i peraires, barbers, teixidors, argenters, cercolers, albarders, aiguaders, mestres de cases, mestres de bótes i piques i el pes de la farina. Els picapedrers, tapiadors i paletes s'agrupen en la *confraria de santa Llúcia*, amb la preocupació fonamental de protegir-se i que l'autoritat municipal respectés els seus drets, davant l'allau de paletes vinguts d'altres terres, que rematen els acabats d'edificis civils i religiosos, alguns segurament arribats amb quadrilles pròpies, específicament contractats per ser bons especialistes; altres, simplement, cercant feina a redós de possibles ofertes de treball. Totes aquestes professions tenen una directa relació amb la gran majoria de les activitats laborals que, d'una manera o altra, es veuen involucrades en l'increment de l'animació al mercadal, la plaça o la fira, institució mercantil que és, d'altra banda, una de les preocupacions principals dels legisladors.

En revisar amb més detall aquesta normativa, hom comprova que, tot i que no es pot considerar com una típica legislació interna de gremis, les disposicions dictades pels paers reforcen el predomini d'aquesta manera tradicional d'organitzar el treball i la producció, amb una particularitat afegida: els representants del poder són els que s'atorguen la guarda del bon ordre de les diferents tasques abans esmentades. Segons Pere Molas, durant el segle XVI i XVII, període que ell mateix defineix com l'edat d'or del gremialisme, aquesta és una línia d'actuació típica en les ciutats mitjanes i petites, centres on no arrenen poderoses corporacions, sinó més aviat agrupacions d'oficis que funcionen, protegides pel municipi, sota criteris rígidament corporatius i que, enmig de l'auge urbà, troben vies de subsistència i, a la vegada, d'expansió. José María Monsalvo, per Caste-

lla, segueix la mateixa argumentació i, ambdues, es poden aplicar sense majors entrebancs a la realitat lleidatana.

En aquest sentit, hi ha diverses remarques que cal detallar. Primera, les especificacions legislatives dicten que tot treballador, sigui quin sigui l'ofici, abans d'exercir la seva feina, ha de comptar amb la corresponent autorització dels paers. Segona, en el desenvolupament de la seva tasca, se li recorden diferents aspectes d'higiene, fraus de tota mena, control dels animals de treball, ús de les vies públiques, qualitat final dels productes, compliment dels festius, etc. que, en termes generals, es corresponen amb allò que, en les *Ordinacions santes i comunes* dins les *Ordinacions Municipals* de 1559, ja ha estat especificat per al conjunt dels veïns i, ara, es concreta, de manera particular, per als oficis més directament vinculats a causar disturbis en un ordre que interessa mantenir sota control. I, tercera, es detallen minuciosament tots els drets de fiscalització que imposen els paers sobre la producció i la comercialització, tant dels objectes elaborats com, fins i tot, de les matèries residuals que, a més, poden aportar algun tipus de guany amb llur reutilització.

Així doncs, les lleis que regeixen el desenvolupament del treball mostren uns paers preocupats per tres grans qüestions. La primera: inspeccionar, de manera efectiva, tota l'activitat desplegada a la ciutat, establint criteris típicament corporatius a l'hora de regular els oficis i consolidant mecanismes idèntics a les exaccions feudals a l'hora de garantir la percepció de rendes derivades de les diferents feines que realitzen alguns dels habitants de Lleida. La segona: protegir les produccions locals perquè, destinades com estan al consum d'un considerable gruix de població, estretament depenent de la fluctuant conjuntura agrària, poden, massa sovint, trobar-se en límits de continuïtat extremadament fràgils. Cal no oblidar que Antonio Domínguez Ortiz recorda que el treball dels menestrals a les societats de l'Antic Règim està fortament impregnat dels mateixos imperatius malthusians que regeixen les precàries relacions entre població i recursos. I la tercera preocupació dels paers és la de vigilar els interessos propis, ja que no es pot negligir que bona part de les mans mitjana i menor i algun que altre ciutadà agrupen representants dels oficis més estables, més actius, més rics i, per tant, més poderosos.

NOUINGUTS

Per fi, l'important contingent de persones arribades d'altres contrades també cerca maneres d'inserir-se i participar en les pautes organitzatives de la societat on intenten trobar acolliment i treball. Alguns historiadors han comentat que la integració dels forans esdevé una font permanent de conflictes, des del moment que poden entrar en pugna amb la distribució d'uns recursos escassos quan arriben a terres pobres, tal i com resulta ser la realitat més freqüent entre els nouvinguts de França i de les terres aragoneses. A Catalunya, quallen situacions de tota mena. Conflictius en moments difícils, la gran majoria de les vegades s'assimilen pacíficament, casant-se amb gent local i adequant llur parla d'origen, amb certa facilitat, a les varietats de la de destinació, ja que, en tot cas, com recorda Núria Sales, formen part d'un tronc comú.

Els francesos, per les seves activitats professionals predominants, resulten ser potencialment conflictius en el moment de voler acaparar una feina o una situació d'iguals amb la resta dels residents d'antic a la ciutat. Està documentada la creació de la *Confraria dels Estrangers*, al final del segle XVI, que serveix com a defensa davant de qualsevol intent de discriminació i que articula els esforços en el moment de propiciar l'inici de qualsevol motí de protesta. La seva organització es promou a partir de l'empenta d'un mercader de l'altra banda dels Pirineus, Joan del Tell, essent la gran majoria dels seus membres mercaders o menestrals. L'any 1585 és aprovada per Felip II; en 1588, sol·licita a la Prohomenia del Capbreu un emplaçament per participar a la processó de Corpus i domicilia la seu social pròpia al carrer dit dels *gascons*. Aquesta projecció institucional d'un col·lectiu, no per professió, sinó per procedència, n'impulsa l'enfortiment, la segregació i el manteniment dels senyals d'identitat propis que permeten mantenir tostemps un estat de guaita i de recel entre els lleidatans i els gals, tant per comportaments diferencials, com davant de tota mena d'avalots o malifetes que hom atribueixi, amb raó o sense, a un francès. Teresa Ibars ha demostrat com aquestes suspicàcies calen a fons en la memòria col·lectiva de la gent resident a la ciutat, ja que, ben entrat el segle XVII, quan ja gairebé no arriben gascons a la vila, enmig d'un reobert escenari de guerra entre França i la Monarquia hispànica, la força de la justícia, a través del *Tribunal de Coltellades*, és especialment implacable amb qualsevol dels desordres i delictes, provats o no, atribuïts a *gavatxos*.

ALGUNES CONSIDERACIONS FINALS

Al capdavall, comptat i debatut, resulta evident que poder pertànyer a qualsevol de les corporacions que neixen, s'articulen, arrelen, s'enforteixen i, fins i tot, s'acaben anquilosant a la ciutat es converteix en una garantia de ser algú, un senyal d'identitat i pertinença al grup; és a dir d'allunyar-se de la incerta condició de marginat, desarrelat, *vagamundo*. Dit en altres termes: el teixit corporatiu implica que, de maneres molt variades, tothom vol participar de l'esperit de privilegi que impregna totes les societats europees de l'Antic Règim i aquest anhel llisca en cascada, de dalt fins baix, condicionant la manera com la ciutadania cerca mecanismes col·lectius de representació pública, respectables i ben valorats socialment. Així, tothom qui pot alterna amb els seus iguals per via corporativa, establint un marc de protecció, anomenat confraria, germandat, corporació d'oficis, gremi, etc. Els nobles, els clergues, els mercaders, els corredors, els pagesos, els variats oficis de la menestralia, a més dels estrangers, tots cerquen una empara institucional de defensa individual i de grup. Els nobles s'aferrren a un tancament que els permet conservar un poder preeminent i la il·lusòria memòria d'uns temps medievals de guerra i cavalleria, la resta miren de trobar un aixopluc institucional que els enforteixi i els doti de cohesió davant els nous reptes que proposa l'evolució de la vida en societat i, sobretot, la possibilitat de participar en una renovellada vida política.

De manera més privada –en un espai que precisa d'un tractament per separat–, aquest afermament s'aconsegueix, també, per la via del tancament familiar, tant respecte a comportaments relacionats amb la consistent força de la transmissió professional de pares a fills, com amb el sentit d'exclusió amb què la gent escull amb qui relacionar-se en casar-se, com també, en triar el barri on residir, en com participar en la festa i la disbauxa, etc. I això és així perquè, endemés, la vida al carrer, el lloc on es materialitzen les relacions entre els ciutadans, posa cadascú al seu lloc, siguin quines siguin les circumstàncies. Així, ja sigui en les solemnitats religioses, en diades de processó o de rogatives per demanar clemència davant el estralls de la pesta, la sequera o la misèria; ja en les jornades on les celebracions, els espectacles i la festa comporten, tant desfilades de la ciutadania, capitanejada pels prohoms, com aglomeracions indiscriminades de gents diverses arraulides en el vertigen de la festa, tothom sap prou bé on li pertoca emplaçar-se per respectar els llocs de privilegi, els costums

ancestrals i el bon ordre: el pautat d'antic o el de nou encuny. Si, en algun moment, es trenquen les convencions o s'altera amb insistència la convivència en harmonia, les autoritats treuen a superfície el seu més rotund talant repressiu, coercitiu i punitiu.

Ja fa alguns anys, en 1978, Georges Duby va escriure un suggestiu assaig titulat *Los tres órdenes o lo imaginario del feudalismo* on reflexiona sobre la persistència d'una societat d'ordres en l'imaginari col·lectiu francès des d'un punt d'arrencada, gairebé mític, perdut en la memòria dels temps, fins ben ultrapassat el gran capgirament de la revolució. És a dir, la vida quotidiana dels individus es mou en uns estret marges creats al voltant d'unes concretes contradiccions de classe. Per defensar-les i mantenir-les, s'articulen entramats de representació que, tot i responant a les realitats d'un moment concret, cristal·litzen, en la llarga durada secular, tant en la visió que els individus tenen del lloc que ocupen, com en el complex entrellat de les institucions que creen per tal de facilitar la convivència i el govern. Qualsevol novetat, qualsevol indicatiu de canvi social cerca de manera immediata un espai en aquesta frondosa teranyina i, fins i tot, la consolidació d'ascensos socials per la via de la revolució continua compartint espai amb el llegat que una determinada manera d'entendre l'ordre del món deixa en els individus. A la darreria dels temps medievals, se n'han produït molts de sotracs i les persones cerquen un marc renovellat, a la vegada que suficientment conegut, que els permeti encarar les noves realitats sense trastocar les maneres conegudes de viure en bon veïnatge, tot i deixar ben clares les diferències, les posicions desiguals, els senyals de pertinença o, per contra, les evidències incontestables del desarrelament. Sentir-se protegit per una qualsevulla de les diferents concrecions de l'esperit corporatiu és una manera d'inserció absolutament eficaç a la primèria de l'època moderna. Encara, avui, sobreviuen engrunes substancials d'aquest esperit. La reflexió de Georges Duby serveix molt més enllà dels perllongats límits cronològics de la societat feudal.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- DOMÍNGUEZ ORTIZ, A.; *El Antiguo Régimen. Los Reyes Católicos y los Austrias*, Alianza editorial, Madrid, 1981.
- DOMÍNGUEZ ORTIZ, A.; *Instituciones y sociedad en la España de los Austrias*, Editorial Ariel, Barcelona, 1985.
- DUBY, G.; *Los tres órdenes o lo imaginario del feudalismo*, Ediciones Petrel, Madrid, 1980.
- HUGUET, R.; *Els artesans de Lleida (1680-1808)*, Pagès editors, Lleida, 1990.
- IBARS, T.; *La delinqüència a la Lleida del Barroc*, Pagès editors, Lleida, 1994.
- KULA, W.; *Teoría económica del sistema feudal*, Siglo XXI, Madrid, 1974.
- LLADONOSA, J.; *Història de Lleida*, 2 vols., Camps-Calmet editor, Tàrrrega, 1972-74.
- MOLAS, P.; *Los gremios barceloneses del siglo XVIII*, Confederación de Cajas de Ahorros, Madrid, 1970.
- MONSALVO, J.M.; “Los artesanos y la política en la Castilla medieval. Hipótesis acerca de la ausencia de las corporaciones de oficio de las instituciones de gobierno urbano” en CASTILLO, S. Y FERNÁNDEZ, R. (eds.); *Historia Social y Ciencias Sociales*, Editorial Milenio, Lleida, 2001, pp. 291-319.
- MUT REMOLÀ, E.; *La vida económica en Lérida de 1150 a 1500*, Institut d’Estudis Ilerdencs, Lleida, 1956.
- PASSOLA, A.; *Oligarquía i poder a la Lleida dels Àustria. Una elit municipal catalana en la formació de l’estat modern*, Pagès editors, Lleida, 1996.
- RODRÍGUEZ, A.; “Economía y sociedad en los siglos XVI y XVII” dins GARCÍA CÁRCEL, R; SIMÓN TARRÉS, A.; RODRÍGUEZ, A.; CONTRERAS, J.; *Manual de Historia de España. 3. La España Moderna. Siglos XVI-XVII*, Historia 16, Madrid, 1991, pp. 101-248.
- SALES, N.; *Els segles de la decadència (segles XVI-XVIII)*, dins VILAR, P. (dir.); *Història de Catalunya*, Vol. IV, Edicions 62, Barcelona, 1989.
- TORTOSA DURAN, J.; “El mercantilismo del siglo XVI y el consulado de mercaderes de Lérida”, *Ilerda*, Lleida, 1954.
- VICENS VIVES, J.; *El segle XV. Els Trastàmars*, Editorial Vicens Vives, Barcelona, 1969.

- VICENS VIVES , J. ; *Ferran II i la ciutat de Barcelona, 1479-1516*, Vol. II, Emporium, Barcelona, 1937.
- VILALTA, M.J.; “Tradició, civisme i moralitat pública a la Lleida del segle XVI. Les ordinacions municipals de 1559”, *Pedralbes. Revista d’Història Moderna*, núm. 13, vol. II, Barcelona, 1993, pp. 357-365.
- VILALTA, M.J.; “Los artesanos de Lleida en el siglo XVI” en CASTILLO, S. Y FERNÁNDEZ, R. (eds.); *Campesinos, artesanos, trabajadores*, Editorial Milenio, Lleida, 2001, pp. 299-313.